

A „DEMOKRATIA“ PÁHOLY KÖNYVTÁRA.
LXIII.

A SZABAD- GONDOLKOZÓKRÓL

Írta és felolvasta

Sasvári Ármin t.*.

Budapesten, 1905.

A páholy sajátja

Párisban 1905. évi szeptember 4., 5., 6. és 7. napjain a szabadgondolkozók nemzetközi kongresszust tartanak. Nevezetes kultúrtörténeti esemény lesz ez, melynek fontosságát növeli az, hogy a szervezők politikai jelleget akarnak adni a kongresszusnak, a francia egyházpolitika nagy aktuális kérdését vita tárgyává fogják tenni, sőt aktív szerepet készülnek vinni ebben a kérdésben.

Két okból kötelességünk ezzel a kongresszussal e helyen foglalkozni. Az egyik az, hogy ezt a kongresszust kevésbe múlt, hogy nem hívták össze Budapestre, a másik pedig az, hogy az u. n. »szabad-gondolkozás» és a kőművesi gondolatszabadság szinonim fogalmak; sőt azonosaknak nevezhetném, ha nem tudnám, hogy a szabadgon-

dolgozók összességét sokan azonosítják azoknak egy bizonyos részével. Vannak ugyanis szabadgondolkozók, akik istentagadók. Ebből sokan azt következtetik, hogy minden szabad-gondolkozó eo ipso istentagadó. Ez épen oly alapos felfogás, mint a klerikálisoknak az az érvelése, hogy vannak szabadkőművesek, akik istentagadók, tehát minden szabadkőműves istentagadó. Nagyon jól tudjuk, hogy ez ráfogás. A német, az angol szabadkőművesek túlnyomó részben buzgó keresztények. A ráfogásból csak annyi igaz, hogy ezek a buzgó keresztények nem csak elvben tekintik teljesen egyenértékű embertársuknak a zsidót, a mohamedánt, a buddhistát, vagy az olyan embert, aki nem hisz istent és ezt a felfogást határozottan vallják a francia és spanyol kőművesek.

Hasonlóképen vagyunk a szabadgondolkozókval. Tülnyomó részben olyanok, akik nem hisznek istent. Nem csatla-koznak egy felekezethez sem, mert jogot követelnek arra, hogy a vallás kérdé-

seiről teljesen szabadon gondolkozzanak, ne legyenek feszélyezve semmiféle készen kapott felekezet tételei által. Legkevésbé akarnak feszélyezve lenni azon felekezet tételei által, melyeket ott találtak a bölcsőjükben. Ezeket rájuk oktroyálták amikor még nem tudtak gondolkozni és ezeket a hitehagyás vádjának terhe alatt szenteknek kell tartaniok akkor is, ha esetleg hosszas tanulmányok eredménye gyanánt más tanokat helyesebbeknek ismertek fel, ha saját gondolkozásukhoz mért és szabott hitet akarnának vallani. Ez szerintük ép ol}Tan dolog mint ha azt követelnék valakitől, hogy árulás vádjának terhe alatt szabó legyen, baloldali, Kant követője, a Wagner-zenét pártolja, az impressionista vagy szecsessziós festészetet kedvelje — mert az apja nyomdokain kell tovább haladnia. A szabadgondolkozó azt a valóságos meggyőződést vallja, amelyet nem a születés véletlene, de a saját gondolkozása érlelt meg benne. Szerinte éppen az becsüli igazán a vallást, aki nem

tekinti öröklött konvencziónak, hanem a saját tulajdon meggyőződéséből meríti. És csak üres formaiság a vallás annak, aki azt hiszi, hogy amikor felebarátja hosszú tépelődés és lelki vergődés vagy érett gondolkozás után elvesztette az istenben való hitet, őneki az a feladata, hogy erőszakkal verje ezt a hitet abba a felebarátjába.

De viszont furcsa szabad-gondolkozó volna az, aki kicsinyelne, gúnyolna valakit, mert istenben hisz, mert ez is szabadon gondolkozik, de a maga módja szerint.

Megvan a magam véleménye bizonyos németországi »csak. keresztény« szabadkőművespáholyokról és a francia »csak atheista« testvérekről. Tisztelem a véleményüket, de úgy hiszem, hogy emezek is, amazok is a szövetség kinövései, nem azért mert keresztények, illetve atheisták, hanem azért, mert a »nem-keresztény, a »nem-atheista«-t nem fogadják be szabadkőművesnek. És ezért a »csak atheista« testvéreket, akik

a libre penseur elnevezést monopolizálják, nem tekintem igazi »szabad-gondolkozók«-nak.

Szükségesnek tartottam ezeket előre-bocsátani; hangsúlyozni kívántam, hogy őszintén tisztelek minden vallási meggyőződést. És ebben eltérek a szabad-gondolkozók-kongresszusnak tán legtöbb tagjától. De egyébkint a lefolyt kongresszus jelentéséből és a folyó évben tartandó kongresszus programjából újból megerősödtem abban a harmincz év óta vallott meggyőződésemben, hogy a felekezetnélküliség is tiszta vallás, mert teljesen megfelel az önállóan gondolkozó ember méltóságának, igen közel áll szabadkőművesi eszményeinkhez.

Es ezen meggyőződésemmel igazolására idézni fogom ama kongresszusok szervezőinek néhány érdekes mondását.

Nem kutatom, hogy hányan vagyunk szabadgondolkozók. Nem kérdelem, hányan vettek részt az 1902-iki nemzetközi genfi, hányan az 1903-iki nemzeti párisi és

hányán az 1904-iki nemzetközi római kongresszuson. Az utóbbinak a költségeihez tízezrek járultak apró adományaikkal, 80.000-nek mondják a számát azoknak, akik elvben csatlakoztak a kongresszus tanaihoz. Erre nem fektetnek súlyt. Ezek jobbra francziák, olaszok, akik hadilábon állnak Rómával. Franciaországban a monarchisták szolidaritást vállaltak a legszélsőbb, legsötétebb klerikalizmuszal. És ez szorította a szélső nézetek felé az összes militans republikánusokat, de kivált a szabadkőműveseket és a szocialistákat, akik klerikálist látnak mindenkiben, aki a pápának akárcsak annyi koncessziót is tesz, hogy elismeri az istent. Miután a klerikálisok, akik az inkvizíciót is visszaóhajtják, lefoglalták maguknak az istent, a militans republikánusok és szocialisták az ajkukra se akarják venni ezt az istent. Az iskolából ki akarják küszöbölni az istent, mert attól tartanak, hogy ez az isten visszahozza az inkvizíciót. Így történt, hogy már Francia-

országban százezrivel vannak nemcsak az igazi szabad-gondolkozók, — mert hisz a Faubourg St. Germain legklerikálisabb politikai színezetű urai ép oly szkeptikusak mint akár én — hanem az u. n. libre-peuseur-ök, a »csak atheisták« is, akik politikai meggyőződésből gyűlölnék minden papot, beakarnak zárni minden templomot. De nem ezeket nézem, hanem azokról szólok, akik tudományos meggyőződésből szabad-gondolkozók, akik non numerantur séd ponderantur.

Ott vannak pl. a római kongresszus tiszteletbeli elnökei: a spanyol Salmeron, az orosz Novikov, a norvég Björnson, az olasz Lombroso, a német Haeckel, a francia Berthelot, a modern szellemi életnek emez óriásai.

Sergi egyetemi tanár, a kongresszus szervezőbizottságának elnöke többek közt ezeket mondta:

Ellenfeleink azt mondják, hogy nincs eszményünk, mert csak a vallásban van eszmény. Mily tévedés! Nem ismerik a

tudomány és a művészet fenségét, tiszta örömeit. Aki úgy hiszi, hogy templomba kell menni imádkozni, szemlélje, ismerje meg a természetet. Képzeltető-e nagvobb-szerű oltár mint a Mont-Blanc, sugárzóbb, szebb, szingazdagabb festett ablak mint az alpesi tó, ragyogóbb lámpás mint a nap, fenségesebb kupola mint a menybolt. Ez a mi templomunk. Nincs tele tévedésekkel és lidérczekkel. Fényben fürdik, illatozik az eszménytől. A mi eszményünk él, észszerű, emberies. Mi azzal akarjuk az embert nemesbíteni, hogy méltóságának, értékének teljes tudatára ébredjen, forróbban áhítozza a tudomány igazságait. És azt akarjuk, hogy az összes emberek boldogak és jók, békésen megférő testvérek legyenek.«

Sergi után Haeckel szólalt fel és kifejtette a monizmus tanát. Elmondta, hogy a földön élő lények mint fejlődtek a természet törvényeinél fogva; milyen törvények szerint alakult a naprendszer, a föld, a növényvilág, az állatok, miképen csúcsosodott ki ez a fejlődési menet az

emberi faj létesülésében és evolúciójában. Nincs feltárva teljesen ezen evolúció minden titka. De az már világos, hogy a bibliai teremtés nem egyéb mint gyermekeknek való mese. Németországban a műveit polgárság nem is hiszi, de hirdeti a n é p n e k. És divatba hozta azt a későbbi Kantot, aki opportunistá morált eszelt ki, mert a vallást szükségesnek találja — a gyöngébbelműjük számára.

A második szónok, Denis Hector a híres belga képviselő, ezeket mondá: »A pozitív tudomány egyedül képes tartós és szilárd alapon fölépíteni a szociológiát; le kell rombolnia a meséket és mythosokat, melyekre a vallásokat alapították; nem tűrheti meg a nemzetgazdaság terén a laissez faire: laissez passer elvét. Ferri Enrico, az olasz szocialisták vezére azt mondta, hogy a szociologia szocialista szellemű lesz vagy — nem lesz. Ezzel szemben azt mondom, hogy a szocializmus közeledni fog a pozitív tudományhoz, vagy

megszűnik. A Libre Pensée lépjen akcióba, azzal az eltökéléssel, hogy felépíti az emberiség morális és szociális életét a tudomány talaján.«

B e r t h e l o t, az ünnepeelt francia tudós, aggkora miatt nem mehetett a kongresszusra, de annak elnökéhez levelet intézett, melyben ezeket írta:

Az idők jele, hogy ez a kongresszus épp Rómában gyűlt egybe, abban a Rómában, mely 15 századon át elnyomta a tudományt és a gondolatot. Róma volt az apocalypsis kútja, amelyből felszálltak a babona, a fanatizmus és az inkvizíció pestises gőzei. Giordano Bruno máglyája ma is füstölög. Üdvös vállalat az emberiségre nézve, hogy itt kezdi meg hódító útját az új emberiség, mely véleményeinek föltétlen függetlenségét csak a tudomány tételei által engedi korlátozni.

Alapítsuk meg az uralmát az előítéletektől és dogmáktól megszabadított esznek, mely a maga eszményét és erkölcs-tanát az emberi természet ismeretére,

az emberek és nemzetek erkölcsi és szellemi szolidaritására alapítja.«

Beszédeket tartottak Maurice Vernes, az Ecole des Hautes Etudes tanára, George Renard, a Conservatoire des Arts et Métiers (műegyetem) és Séailles, a Sorbonne tanára.

Az utóbbi különösen arra utalt hogy az egyház, ahelyett hogy közelednék a tudományhoz, távolodik tőle és új meg új áldozatokat követel az észtől. Új dogmákat hirdet, új babonákat terjeszt, a legmeglepőbb formákban támasztja fel a Boldogságos Szüzet.

A kongresszus határozatai közül csak néhányat idézek:

»Semmi lényeges jogi különbséget sem szabad elismerni olyan csoportosulások közt, melyeket a római katolikus vagy más egyház alakít és olyan csoportosulások közt, melyek bizonyos bölcsészeti, erkölcsi vagy szellemi nézetközösség folytán alakulnak.

»A kormányközegeknek nem szabad semmi tekintetben előmozdítaniok vagy

pártolniok valamely kultus gyakorlását vagy valamely bölcseleti vélemény nyilvánítását.

»Az emberiség szellemi és erkölcsi emancipációja nem elég; hiába való, meddő marad, ha nem jár kapcsolatosan a tömeg gazdasági emancipációjával.

»A Libre Pensée nem hirdet tantételt, hanem módszert, a szabad kutatás módszerét.

»A Libre Pensée megkövetelik híveitől, hogy utasítsanak vissza minden hitet, amelyet rájuk erőszakolnak, minden tekintélyt, mely valamely hitet rájuk akar kényszeríteni.

»A Libre Pensée a vallási eszmény helyett az emberi eszményt hirdeti, mely a tudomány eszközeivel keresi az igazságot, az ethika tanaival a jót és a művészettel a szépet és amely nem változhatatlan, mely mindenkor kész a nézeteit helyesbíteni, ha az emberi elme új igazságokat fedez föl.

»A Libre Pensée az ész törvényei szerint akarja a társadalmat szervezni.

»A Libre Pensée nemcsak a vallási, de a politikai és szocialis előítéletek ellen is küzd és a proletáriumot fel akarja szabadítani a kapitalizmus nyomása alól.«

Végül a kongresszus elhatározta, hogy 1905-ben Párisban, 1906-ban pedig Barcelonában fog ülésezni.

*

Ezen kongressus határozataiból kifolyólag Magyarországon is szervezkedtek az elvtársak és 1905 május 28.-án megalakult a Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesülete.

Elnöknek dr. Apáthy István, kolozsvári egyetemi tanárt, alelnököknek Gerszter Bélát, Diener-Dénes Józsefet és Vészi Józsefet választották.

Az elnökké választott dr. Apáthy István az alakuló közgyűlésen elmondta az egyesület programbeszédét, melyből a következőket idézem:

»Természetadta helyzetében a legtöbb ember úgy él ma még, mint rab madár,

amelyet csak nemrég zártak a kalitkába. Hiába fér el benne bőven, hiába tág a kalitka, a balga lény minduntalan a vaspálczáknak röpül és összetöri szárnyát, legszebb tollait, hogy azután betegen gubbaszson és epedjen a szabadság után. Később, ha megnyugodni megtanult ha egészsége visszatért, talán a kalitnak rosszul záródó ajtaját is megtalálja. Igv vergődik az ember is hasztalan, az egyes és a társadalom, és a végtelenbe vágyó lélekkel de tudatlanul, csak a természeti törvények vaspálczáiba ütközik, ha szárnyra kél.

Mikor majd mindnyájan és mindenütt csak a természeti tüneményt látjuk és a természeti törvényeket keressük, akkor megszűnik lelkünkre nézve, ha nem is az ismeretlen, de az ismeretlennek az a félelmetessége, amely az emberi szabadságnak kezdet óta a legnyomasztóbb rabbilincse volt.

Azért állottunk is össze, hogy ember-társainkról ezt a rabbilincset letörni segítsünk.

Vállalkozásunknak sok ellene lészen, és sokan fognak reá bizalmatlansággal tekinteni.

Ellene lészen maga az ember, aki megszokta a rabságot és úgy van, mint a

kalitban költött madár. Hiába tárják ki előtte az ajtót, nem siet a szabadba, sőt ha kivittük is, visszaröpül.

Ellenünk lesz mindenki, aki a sok embernek lelki bilincsekben tartásával önmagát és érdektársait akarja szolgálni; mindenki, aki néhány ember hasznáért kész áldozatul dojni az egész emberiség üdvét.

Ellenünk lesz a tudatlanság, a babona és az előítélet; ellenünk a jelen gőgje s a múltnak hagyományai.

Az ember legfőbb szükségleteit illető lényegben a legnagyobb műveletlenséget takarja az úgynevezett classicus szellem rongyaival az iskola, és pedig nemcsak a latin iskola, hanem még a polgárj iskola, sőt az elemi népiskola is. Ez a classicus szellem pedig esküdt ellensége az emberi szabadságnak. Mialatt rég múlt nemzedékek szabadságért vívott küzdelmeit dicséri, bölcsen eltakarja az ifjú lélek elől az eszközöket, amelyekkel a jövő nemzedék szabadságát lehetne kivívni; szinte titkolja előtte természetadta lényét, anyagi boldogulásának föl-tételeit, honának valódi helyzetét, polgári és emberi jogait és kötelességeit.

A hazugságnak van egy neme, amelyet tréfának neveznek. Nos hát, a legjobb

esetben ilyen tréfa a legtöbb idea, amelyet a classikus oktatás az ifjú lélekkel el akar hitetni.

Szabad gondolkodó csak az lehet, aki senkinek és semminek a kedvéért nem hazudik; akinek a bizonyítható tudományokból szerzett ismeretei alapján vannak saját gondolatai, melyeket végig mer gondolni; aki, ha igazságukról meggyőződött, ezeket a végső gondolatokat is kimondja, terjeszti, a maga életét és cselekvéseit is azok szerint intézi.

Mi nem győzni, hanem meggyőzni akarunk. A győzelem elnyomás, a meggyőzés fölszabadítás. Mi pedig föl szeretnénk szabadítani mindenkit. De nem tehetjük, amíg szabadokká nem tettük önmagunkat: Szabadokká az előítélettől, a gyűlölettől és az irigységtől. Verjük le embertársainkról a békókat és ültessük mélyebbre lelkükben a kötelességérzetet. Az az igazi szabadság, amelynek csak két gátja van: a szeretet s a kötelességérzet.

Természetfölötti erőkből nem hiszek: de vannak élettörvények a physikai és chemiai törvényeken, és vannak lelki törvények az élettörvényeken belül. Más, mint természeti tünemény nem létezik, de korántsem minden csupa physikai és

chemiai rendű jelenség. így értem én azt, hogy a társadalmi mozgalmak is természeti tünemények, s az emberi lélek sem természetfölötti valami.

Csak ez a fölfogás óvhat meg bennünket az ellen az egyoldalú materialismus ellen, a melyre a gondolkodó és szabadságra vágyó emberek nem régen még büszkék voltak, de amely ma már csak békója lehet az emberi haladásnak.

A materialismus csődöt mondott, de nem mondott csődöta természettudomány. Hiába hangoztatják kárörömmel a sötétség papjai, hogy íme, romba dőlt tudománya fölött tanácstalanul áll a maikor embere; hogy a kevesebb tudás több boldogságot biztosít.

Ha valaki a czél felé haladtomban utamat állja, kikerülöm mindannyiszor, valameddig a kerülő utón ismét czélom felé haladhatok; de félretolom, ha oly keskeny az ut, hogy nem lehet kikerülnöm. Vissza nem fordulok. Ne izenjünk mi sem harczot senkinek, csak szabad utat kérjünk az emberi gondolkodásnak vámtalan országútján. Ne törjünk be senkinek kertjeibe, de emeljük föl bátran az utón keresztbe tett sorompókat.

Ne bántsunk senkit, de ne is hízelegjünk senkinek, mert mi másoknak hasz-

nálni és nem másokat fölhasználni akarunk. A hízelgő mindig ámit, és mi azért vagyunk szabad gondolkodók, hogy hirdessük az igazságot, ha nem is tetszetős. A mi működésünkben ne lehessen szembe állítani a czélt és az eszközöket; minél inkább az eszközeink használata egyszersmind czélunk, és eszközeink nem fognak a célra szorulni, hogy az szentesítse őket.

Mindazonáltal igyekezzünk mentői több politikust is megnyerni társaságunknak, hogy a természettudományi igazságok lassanként a törvényeinket és a politikánkat is áthassák. Ne a politikát hozzuk magunk közé, hanem a mi eszméinket vigyük ki a politikába!

De fogadjunk körünkbe mindenkit szívesen, napszámost és főurat egyaránt, aki jönni akar. Hogy valaki jó hazafi, jó katolikus, protestáns vagy zsidó, azért ne kerüljön bennünket. Én például, vagyok annyira szabad gondolkodó, hogy még vallásos is merjek lenni; szükségét érzem; sőt nem röstellem bevallani: katolikus vagyok. Ha vannak közöttünk jogászok, miért ne lehetnének katonák és papok is? Én katolikus papjaink reverendáját látnám itt a legszívesebben, mert az volna a szabad

gondolat legnagyobb diadala. Mi nem vagyunk hívei a klerikalizmusnak, mert abban csak egy bizonyos visszahatásnak veszedelmes és az emberi haladást hátráltató túlzásait látjuk. Csakhogy — nem tudom, ok vagy okozatképen — láthatunk ma protestáns és zsidó klerikalizmust is. De egyikkel se helyezkedjünk szembe másutt, mind ahol a gondolat szabadságának üzennek hadat. Ott is csak mint megtámadottak és védekezők. A szószékből jövő támadást azonban épp oly nyugodtan védjük ki, mint a hivatalos szobából, a szalonokból vagy műhelyekből érkezőt.

**

A párisi kongresszust 1905. szept. 4., 5., 6. és 7. napjain tartják meg.

A szervező-bizottság többek közt a következő tételket kívánja megvitatni:

1. Egy új encyclopedia közzététele, hasonló ahoz, mely a 18-ik században a politikai forradalmat készítette elő; a szerzők itt a tudomány minden kérdését a Libre Pensée szempontjából tárgyalnák, a bölcséleti, val-

lási, szocziális, gazdasági kérdésekre merőben rationalis alapon felelnének.

2. Az isten nélküli morál. Az előadók azt fogják fejtegetni, hogy a morált tisztán tudományos alapon is lehet felépíteni; az embert az állattól származtatják, de abból a haladásból, amelyet addig tett az emberiség, amíg a primitív, az állatszerű állapotból a mai színvonalra emelkedett, azt következtetik, hogy az ember a természet törvényénél fogva majd tovább fejlődik és eléri az eszményi állapotot, amikor teljes mérvben fog érvényesülni az emberek és a nemzetek szolidaritása.

3. Az Egyház és állam elválasztásának megvalósítása után a következők lesznek a teendők: A fennálló felekezetek mellett szabadgondolkozó csoportok alakítandók, melyek laikus ünnepeken hirdetik a tudomány igazságait, az ethika tételeit és művészeti oktatással terjesztik a szép iránti érzéket. Ezek a csoportok, a népkadémiaiak, a munkásszövetkezetek és más ily csoportok igényt tartanak arra,

hogy a nemzeti vagyonnak nyilvánítandó templomokat ép úgy használhassák mint a vallásfelekezetek. A felekezeti alapítványok csakis vallási célokra használhatók, míg az oktatás kizárólag laikus jellegű lesz.

4. A Libre Pensée propagandája. A szabadgondolkozók minden országban nemzeti szövetségeket alapítanak, melyek szolidaritást vallanak más országok hasonló szervezeteivel. A szabadgondolkozók szövetkeznek a szocialistákkal. A közjótékonyság merőben laikus alapon szervezendő, a felekezeti jelleg eltörlésével.

5. A szabadgondolkozók szövetkeznek a békeegyesületekkel.

Előadtam egyet mást abból, hogy mit határoztak a római kongresszuson és miket akarnak határozni a párisin. Es úgy hiszem, hogy ezen tételek javarészt aláírhatja minden felekezet hive, ha nem tekinti a maga felekezetét az »egyedül üdvözítődnék és őszintén tiszteli minden más felebarátja véleményét.

És elvégre már a 30-éves háborúban a fejedelmek politikai czélokért küzdöttek ugyan, de a protestáns népek egyebet sem kívántak, mint azt, hogy az akkori egyedül üdvözítő felekezet ne erőszakolja rájuk a maga hitét, szabadon vallhassa magát kiki kálvinistának, lutheránusnak, anglikánnak. Ok is szabadgondolkozók voltak, amig t. i. nem jutottak politikai hatalomra, mint pl. Poroszországban, Angliában és nálunk. Minden felekezet kebelében vannak sokan, akik szabadgondolkozók, mert meggyőződésből vallják hitüket, nem pusztán a tradíció erejénél fogva, de föltétlenül tisztelik a mások hitét és meggyőződését. Szabadgondolkozók, mint ahogy Molière Jourdainje «prózában beszélt, anélkül hogy tudta volna!» Csak arra kell még törekedni, hogy ezek a tiszta akarató férfiak tudatos szabadgondolkozók legyenek. Mi itt azok vagyunk egytől egyig, de feladatunk, hogy a profán életbe is kivigyük az így értelmezett szabadgondolkozást.

Hallottuk egyik múlt munkánkon, hogy van Budapesten a szabadgondolkozóknak egy köre, egy közlönye, sőt vannak erélyes vezetők, akik a római kongresszuson azt indítványozták, hogy az 1905-iki kongresszus Budapesten legyen.

A kongresszus, mint említém, már 1906-ra is máskép határozott. Pedig Budapestnek jogcíme és szüksége volna arra, hogy a szabadkondolkozók itt kongresszust tartsanak. Megtörtént ugyanis, amint a magyar szabadgondolkozók lapja megírta, hogy a Kisfaludy-Társaság »A francia lyrai költészet a XIX. században« ez. kiadványában agyonhallgatta Béranger összes papramorgó verseit és az összes szocialista költőket. Ahol az efféle vaskalaposságot ilyen előkelő irodalmi körben tapasztaljuk, ott szükség van a szabadgondolkozók propagandájára.

De Magyarország — amikor a bécsi kamarilla nem uralkodott felette — a vallásos tolerancia tekintetében mindig előbb

járt, mint Európának sok más népe. A toleráns szabadgondolkozók tanai itt jó talajba hullának és mi szabadkőművesek csak kötelességet teljesítünk, ha a szabadgondolkozók körét támogatjuk tömeges csatlakozás által, de még inkább azáltal, ha a kölcsönös tolerancia föltétlen érvényesítésével megóvjuk a túlzó francia libre penseur-ök bizonyos tévelygéseitől. És ezért Budapestnek jogzíme volna arra, hogy a szabadgondolkozók ide gyűljenek nemzetközi kongresszusra.

A „Demokratia“ páholy könyvtárában megjelentek:

1. Gelléri Mór: A szabadkőművesség gyakorlati eredményei. (Oktatás.)
2. Váradi Antal és Gelléri Mór: Zászlóavatási szertartás.
3. Rakovszky István: A szabadkőművesség igaz világlátásban.
4. Gelléri Mór: A „Demokratia“ páholy működési és munkaprogramja.
- 5—6. Fekete Ignác : A szabadkőművesség rövid története.
7. Többen : A szabadkőművesség hatása.
8. Váradi Antal: A szabadkőművesség az emberiség szive. (Felvételi beszéd.)
- 9—10. Gelléri Mór: Tanonczkáté.
13. Sztérényi József: Magyarok és románok. (Védírat egy szabadkőműves testvér támadása ellen.)

- 14 Garai Benő : A halálbüntetésről.
15. Bakonyi Kálmán: A párbaj. (A „Demokráfia“ páholy felterjesztése a Nagypáholyhoz.)
16. Váradi Antal, Gelléri Mór és Fekete Ignác: A páholy munka megnyitásának magyarázata.
17. Gelléri Mór: Kossuth Lajos testvér szabadkőműves emléke.
18. Gelléri Mór: A szimbólumokról. (Tanulmány.)
19. Gelléri Mór, Geguss Gusztáv és Fekete Ignác: A felvételi szertartás magyarázata.
20. Balogh Jenő: Az elhagyott gyermekek oltalomba fogadása szabadkőművesi kötelesség.
21. Gelléri Mór: A mentor kötelességei.
22. Váradi Antal: A mi eszméink és törekvéseink. (Felvételi beszéd.)
23. Katona Béla: Feladataink és eszközeink. (Felvételi beszéd.)
24. Katona Béla: A szövetség célja. (Felvételi beszéd.)
25. Garai Benő: A szabadkőművességről profánoknak (Felvételi beszéd.)
26. Szatmári Mór: A sajtópörök szaporodása
27. Katona Béla: A millennium és a szabadkőművesség. (Felvételi beszéd.)
28. Neuschlossz Marcel: Ivánka Imre. (Emlékbeszéd.)
29. Bogdánffy Ödön: Jelentés az alföldi szociális bajok orvoslása ügyében. (Talajjavítás.)

30. Geguss Gusztáv: A nagy világ odakint — és a mi kis világunk idebent. (Felvételi beszéd.)

31. Gelléri Mór: A múltból a jövőbe. (Ünnepi beszéd.)

32. Gegues Gusztáv: A szabadkőművesség lát-képe az idealizmus fensíkjáról és tartalma a való életben. (Felvételi beszéd.)

33. Gerster Béla: Az arató munkások meg-rendszabályozása.

34. Gegu88 Gusztáv: A szabadkőművesek ka-rácsonyestéje. (Felvételi beszéd.)

35. Többen: Ünnepeljünk. (1848—1898 már-czius 15.)

36. Gelléri Mór: A munkanélküliség ellen-szerei.

37. Szatmári Mór: Közszellemünk fogyatko-zásai.

38. Gegues Gusztáv: A szabadkőművesi lélek. (Felvételi beszéd.)

39. Mártonffy Márton: A „Demokratiau páholy munkássága a földmives szocializmus ügyében. (Összefoglaló jelentés.)

40. Horváth János: Az örök béke problé-mája.

41. Főmester: Felvételi beszéd.

42. Két emberbarát: Az elmebetegek elhelye-zéséről.

43. Tihanyi Mór: Szabadkőművesi eszmék az ókori görög bölcsészek tanaiban.

44. M. E.: A degenerálódás ellen való küzdés a szabadkőművesség révén.

45. A „Demokratia“ páholy jelentése az 1899. évről.

46. Gelléri Mór: Hogyan szervezzük a fővárosi munkásotthont.

47. Pikler Gyula: A jótékonyság központosítása.

48. Többen: A „Demokratia“ páholy 10-ik évfordulóján. (Oktatás.)

49. Krasznay Ferenoz: Látogatásom egy ango szabadkőművespáholyban.

Márkus Miksa: Évfordulóra való szónoki beszéd.

50. Többen: A „Demokratia“ páholy alapításának 11-ik évforduló ünnepe.

51. Leveley Emil, ford. H. J.: A szocializmus keletkezése, veszélyei és a kibontakozás lehetősége.

52. Az alkoholizmus ellen való védekezés.

53. Horváth János: A „Demokratia*“ páholy 1900. évi jelentése.

54. Fömbester: A „Demokratia“ páholy jelentése az 1901. évről.

55. DRF.: A nemzetközi szocializmus és a magyar paraszt-munkásmozgalmak.

56. Fekete Ignác, Katona Béla és Gelléri Mór: A szabadkőművesség célja és eszközei.

57. Titkár: A „Demokratia“ páholy jelentése az 1903. évről.

58. Róna Márk: A munkanélküliség ellen való biztosítás.

59. Többen: Katona Béla t. emlékezete.

60. Titkár: A „Demokratia“ páholy jelentése az 1904. évről.

61. Fischer Róbert: A neofita kötelességei.

62 Fekete Ignác: Az új alkotmány ismertetése.

63. Sasvári Ármin : A szabad-gondolkozóról.